

# El Vallès, terra de telers

Manel Domènech Mir\*

## Resum

Introducció a les Jornades de la Indústria tèxtil a Mollet on es repassa el procés d'industrialització del país amb l'evolució de la indústria tèxtil i els canvis que va aportar a la societat en els seus inicis, així com les diverses etapes fins a la situació actual.

## Paraules clau

Indústria tèxtil, inici, evolució, processos.

## Introducció

Que el Vallès ha estat una terra de telers, no hi ha cap dubte. Probablement,

sigui la comarca de Catalunya d'on han sortit més metres de teixit i, de teixit de llana, segur. De fet, podem assegurar que de "draps" en aquest país se n'han fet des de molt antic. Però la indústria tèxtil s'inicia en un primer estadi el segle XVIII poc després de fer-ho Anglaterra, encara que a casa nostra quedarà aturada i no rebrà una empenta fins el XIX.

Generalment, en la majoria de països, el procés d'industrialització, és a dir, la consecució d'un producte fet amb una determinada tecnologia (maquinària), i amb una intervenció més reduïda de les mans, comença amb la indústria tèxtil.



Figura 1. Un dia d'hivern a principis de s. XX al c/Berenguer III de Mollet. Al fons, al centre, un grup de dones espera per entrar a treballar a Can Fabregas. Imatge cedida per Joaquim Garcia

\* Enginyer Tècnic Tèxtil i periodista. maneldomenechmir@gmail.com

En el nostre cas, la industrialització s'inicia perquè tenim importants mercats. Tothom necessitar roba per abrigar-se i per condicionar la seva llar. Per començar, cal un capital financer i les ganes de continuar amb l'activitat emprenedora i comercial que ha estat de sempre la nostra principal font de riquesa. I ho fa en determinats llocs perquè compleixen una sèrie de condicions: la proximitat d'una font d'energia, hidràulica al principi, molta mà d'obra d'un nivell i formació no gaire elevat i millor si és fora de Barcelona, perquè és més barata, i en llocs ben comunicats, coses de les quals disposàvem en molts indrets de Catalunya.

### **La indústria ofereix avantatges**

Primera: reduir el cost final del producte, cosa que permet eixamplar el mercat i arribar a capes socials de menys poder adquisitiu. Gent que al llarg de la vida es feien comptats vestits, i les peces com el pantalons o camises es reparaven tantes i tantes vegades que es feia difícil endevinar en uns pantalons quin era el teixit original. En aquest punt, cal remarcar la importància del coneixement de les dones de la casa tant pel que fa a la reparació de peces de roba i i de roba de la llar com, fins i tot, en la pròpia elaboració. Dissortadament, es valoraven més aquestes habilitats que no d'altres. Hi ha una cançó tradicional catalana que diu: "La mare de Déu quan era petita anava a costura i aprendre de lletra" i ho diu per aquest ordre: primer costura i després... lletra.

Segona: permet canviar amb facilitat el disseny del producte, cosa que accelera el fenomen de la moda, i la fa arribar a unes capes socials de menys poder adquisitiu, és a dir, augmenta el consum per simple gust i no per la necessitat d'una caducitat del producte.

Tercera: dona pas a la creació d'altres indústries de més nivell, tant pel

que fa a la tecnologia com pel valor afegit que aconsegueixen.

### **Procés d'industrialització de Catalunya. Fases del procés tèxtil**

La industrialització de Catalunya té principalment un arrelament a les ciutats, en poblacions costaneres del Barcelonès, Maresme i Garraf, però sobretot el Vallès amb zones amb bones vies de comunicació que facilitin la seva distribució, tant interior com per a l'exportació. Hi ha una teoria que l'arrelament de la indústria cotonera a casa nostra, adquireix importància, malgrat que no en fem el conreu, perquè s'obté per un intercanvi de les nostres exportacions dels aiguards al continent americà.

Inicialment, el procés tèxtil té tres fases: la filatura, el tissatge i els acabats. Aquests tres processos es poden fer en un mateix punt de producció o bé per separat en funció de la dimensió de l'empresa. La fase de tissatge, és a dir, la fabricació del teixit, té dos processos diferents: el teixit de trama i ordit; i en el gènere de punt, teixit que és obtingut per un entrecreuant de les malles del fil, que quan es feia a mà en dèiem *fer mitja*, perquè les mitges inicialment es feien així. Anys després se n'hi afegeix una quarta.

Als acabats, procés conegut popularment com a "ram de l'aigua" hi havia la tintura, l'estampat, l'aprest, el blanquejat, el perxat, el planxat... i era l'únic on la mà d'obra era majoritàriament masculina, al revés dels altres dos, que era femenina.

Dels tres sectors, és en aquest on les condicions de treball eren més dures en tots els aspectes, i les conseqüències negatives per a la salut dels obrers, més grans i més greus. Tant és així que s'havia dit que la majoria d'anarquistes havien sortit del "ram de l'aigua" amb alguns exemples dels líders més coneguts, cosa que no vol pas dir que en els altres processos no ho fossin.

### El sindicalisme obrer

Al segle XIX, la caiguda del preus del productes agrícoles que castiga molt durament l'economia al mateix temps que la pressió fiscal augmenta considerablement i molt injustament, empeny a reiniciar amb força un procés d'industrialització del tèxtil que arriba a aconseguir una preponderància econòmica i també un canvi en la societat. Neix l'obrerisme i sorgeix una nova problemàtica.

La conflictivitat entre empresaris i obrers no triga en produir-se i, paral·lelament, la creació d'unes organitzacions enfrontades en la defensa d'interessos oposats: les dels empresaris i les dels obrers. Els primers, per aprofitar-se de les necessitats de treball d'una gran part de la població, centrats en el seu creixement econòmic. Els segons, en una lluita perquè acceptin les demandes, tant sobre seguretat i higiene en el treball, com reducció de les jornades de treball i, sobretot, per obtenir

una millora en la retribució econòmica. Apareix el primer sindicalisme obrer.

Un industrial de Manlleu, en les seves memòries cita un fet d'aquesta conflictivitat que Josep Pla fa públic en el llibre "Un senyor de Barcelona" i que va originar possiblement una de les primeres vagues del tèxtil del país en una fàbrica de Manlleu. Per tal de no perdre el ritme de producció i poder servir a temps les comandes, se'ls va acudir contractar obrers d'un poble veí, que hi van accedir i així van trencar la vaga. Aquest poble era l'Esquirol i a partir d'aquest fet, anomenaven "esquirols" tots aquells que s'avenien a trencar una vaga, paraula que va passar al castellà amb el nom de "esquiroles".

Un altre aspecte problemàtic fou la utilització de mà d'obra infantil i la seva explotació. Les inspeccions al principi ni es feien i, posteriorment tenien molt poca efectivitat. S'avisava prèviament l'infant contractat que havia de dir l'edat permesa i llestos. Hi

71



*1986 : con la misma ilusión... renovada*

Figura 2. Fulletó editat per Sederias Fàbregas l'any 1986 amb la imatge de "La petita teixidora". Cedit per Carles Martí

ha dues obres que personalment m'han colpit com a mostra d'aquesta situació: un quadre de grans dimensions darre-rament adquirit pel Museu d'Història de Catalunya, obra del pintor Joan Plannella Rodríguez, titulat *La nena obrera o La petita teixidora*, on es veu una nena al costat d'un teler enorme amb unes mans molt grans, desproporcionades i una mirada perduda. L'altre és el poema "L'Elionor" del llibre *La Fàbrica* de Miquel Martí i Pol.

La necessitat de situar les fàbriques a prop de l'energia hidràulica, per tant al costat dels rius, dona pas a la formació de les colònies tèxtils, una forma paternalista de treball i de vida que ha estat conceptuada com de règim tancat però malgrat els inconvenients i les limitacions, una majoria dels treballadors en tenen un bon record.

### **La marxa ascendent del tèxtil**

72

Com totes les indústries, un cop superats els inicis tenen un marxa ascendent, que fa entre altres coses que s'estengui i amb unes certes particularitats per raó de la matèria emprada sigui cotó, llana o seda, o per l'especificitat del articles. El Maresme, a pocs quilòmetres del Vallès, es dedica majoritàriament al gènere de punt: peces de roba interior, mitges i peces d'exterior i a l'Anoia, especialment Igualada, també, d'on sorgeix com és lògic una rivalitat. Al País Valencià, concretament a Ontinyent, fabriquen mantes i a Crevillent catifes; a Olot treballen en alguna etapa el "regenerats", a Manresa hi ha els cintaires... i diria que a Mollet predomina la diversitat.

Hi ha èpoques molt bones, sovint a conseqüència de factors aliens a la pròpia indústria, com a la Primera Guerra Europea, per la condició de neutralitat d'Espanya, que fa augmentar molt les exportacions. Una empresa catalana va rebre una comanda de molts metres de teixit per als uniformes dels soldats

del Ministeri de guerra francès. L'empresa els va dir que posaria a treballar el tres torns només per a aquesta comanda, però que no els podia garantir-ne la qualitat. Els van contestar que era igual, perquè molts del qui anaven destinats els uniformes no arribarien a gastar-los. També, al final de la guerra, amb la majoria de fàbriques destruïdes d'Europa, genera un volum exportador considerable.

Vam tenir però èpoques dolentes, com la nostra guerra i la postguerra, amb el consegüent bloqueig internacional que limitava la importació de maquinària, recanvis, accessoris i matèries primeres. Dificultats que es van superar amb l'enginy i la destresa dels nostres mecànics, que aconseguien meravelles per fer funcionar el teler amb quatre ferros, i amb els regenerats la dificultat de les matèries primeres amb la recuperació dels teixits de rebuig.

### **Els canvis**

Superats el tràngols, van tornar èpoques millors amb escassa competència, recuperació del poder adquisitiu interior i augment de l'exportació. Després això va canviar: el Instituto Nacional de Industria (INI) va incentivar i afavorir la creació de fàbriques tèxtils fora de Catalunya i del País Valencià en uns denominats *Polos de Desarrollo* que competien a la baixa. Es dificultava l'activitat exportadora amb un excés de burocràcia, i especialment amb manca de finançament, amb escàs suport oficial, al revés del nostres competidors europeus.

La indústria cotonera se'n va ressentir i van començar els tancaments. L'INI llavors va engegar un *Plan de Reestructuración de la Indústria Textil Algodonera* que perseguia la renovació de la maquinària obsoleta, que era trinxada per substituir-la per noves màquines i així obtenir més producció i qualitat. Però no aconseguí els objectius i aquest sector va quedar molt tocat.



Figura 3. **Interior fàbrica Can Mulà.** Imatge cedida per Tomàs Domingo i Conxita Ruiz

Paral·lelament, apareixien noves primeres matèries. Primer les artificials provinents del tractament de la cel·lulosa: el raïó i les seves variants conegudes popularment com seda artificial i posteriorment —fa uns 70 anys— les sintètiques, que van suposar un canvi molt important. S'obtenien del petroli en una síntesi química d'alguns dels seus derivats i pretenien millorar les propietats de les naturals i artificials. En alguns aspectes ho van aconseguir, en d'altres no tant, però van marcar un abans i un després que encara continua.

La poliamida, coneguda com a niló, va tenir una entrada fulgurant i semblava la vuitena meravella tant pel que fa al sector mitjàire com en els teixits per camiseria. Es deia que els soldats americans a l'Europa de la Segona Guerra amb les mitges de niló enlluernaven les noies. Eren unes mitges molt més fines, sense costura i molt més resistents. Pel que fa a les camises, tenien bona aparença amb un blanc immaculat, s'assecaven amb rapidesa i no calia

planxar-les, però eren força incòmodes.

Després apareixen les fibres polièster, acríliques, soles o barrejades amb matèries naturals que varen dominar el panorama i cal dir que amb les microfibras i altres noves aportacions han aconseguit teixits amb una qualitat que mai s'haguessin obtingut amb les naturals. El futur més immediat serà amb el teixits intel·ligents que permetran la termoregulació del cos humà, la detecció i transmissió d'irregularitats patològiques a un centre mèdic, o canvis de color segons l'entorn...

Els avenços es produeixen amb la millora tecnològica, tant pel que fa a l'augment de producció, com de la qualitat i comporta també una millora de la seguretat laboral. No es pot comparar el risc d'un teler de garrot que convertia la llançadora en un autèntic projectil amb aquells que la trama es projecta per aire comprimit. O els nous banys de tint d'acer inoxidable i les màquines contínues d'estampats i els trens dels diferents acabats.

A redós de la nostra indústria tèxtil va sorgir una indústria de fabricació de maquinària que va bastir les nostres fàbriques, va exportar i va contribuir amb descobertes i patents, algunes com el sistema d'estiratge Casablanca de Ferran Casablanca i Planell (Sabadell) que va donar la volta al món o el teler IWER sense llançadora de Matesa.

Hi ha una tendència acceptada que en general la indústria tèxtil viatja de nord a sud i d'oest a est. Amb això es vol dir que el sector industrial canvia en tots els països capdavanters cap a sectors on el valor afegit al producte sigui molt alt i la tecnologia i mà d'obra més especialitzada, i deixen el sector tèxtil a un segon pla. S'estimen més crear, innovar i dirigir aquest mercats que produir, cosa que deixen per al tercer món amb molta mà d'obra i molt barata.

He citat un quart procés al parlar dels esmentats: filatura, tissatge i tintura acabats. Doncs el quart és la confecció. Malgrat la realització industrial del

teixits, les peces de vestir es feien artesanalment; també la roba de la llar per a les noies solteres que treballaven amb afany en el seu aixovar, la seva aportació a la nova llar. De cop s'industrialitza també aquest procés.

Quan s'inaugurà la primera botiga de vestits i peces de roba per a home confeccionades, a la Rambla de Barcelona, tothom va dir que duraria poc, que allò no podria pas tirar endavant. Qui es comprarà un vestit fet sense prendre mides i fer tres proves? Actualment és molt difícil trobar algú que dugui un vestit fet a mida.

El món tèxtil ara és molt diferent del que van conèixer i viure molts de nosaltres. Encara en queden alguns testimonis, pocs. El tèxtil del futur serà d'alta tecnologia amb teixits intel·ligents i unes prestacions funcionals impensables. Tenim algunes grans empreses tèxtils, multinacionals com Mango, però probablement i paradoxalment, sense cap treballador industrial. Els temps canvien.